

POMEN PERMANENTNEGA IZOBRAŽEVANJA V ZDRAVSTVENI NEGI

THE SIGNIFICANCE OF PERMANENT EDUCATION IN NURSING CARE

Silvestra Hoyer

UDK/UDC 614.253.52:32

DESKRIPTORJI: *izobraževanje; zdravstvena nega permanentno*

DESCRIPTORS: *education; nursing; continuing*

Izvleček – *Prispevek obravnava izobraževanje v zdravstveni negi v luči permanentnega ali vseživljenjskega izobraževanja. Izpostavi nekatere značilnosti in pomen permanentnega izobraževanja. Posebej se osrediči na andragogiko, torej izobraževanje v odrasli dobi. Poklic medicinske sestre in zdravstvena nega sta v zadnjem obdobju v silovitem razvoju. Potrebujeta družbeno priznanje, večjo identifikacijo nosilcev stroke prek znanja, trdnih stališč in vrednot poklica.*

Abstract – *The article deals with education in nursing care in the light of permanent life-time learning. Some characteristics and the importance of adult education are stressed. Lately, the profession of nursing and nursing care itself are developing intensively. Therefore, social acceptance, better identification of carriers of the profession, also through knowledge, solid positions and values of the profession is required.*

Uvod

Permanentno izobraževanje je imperativ sodobnega časa. Zanimiva parola pomembnih ljudi, na primer politikov, gospodarstvenikov in drugih, je, da moramo postati družba znanja, v kateri je potrebno vlagati v razvoj ljudi. In resnično se v izobraževanje odraslih vlaga veliko.

Učimo se vse življenje in to v različnih vlogah, lahko kot posamezniki, zaposleni, družinski člani, predstavniki širše družbene skupnosti. Motivi za učenje lahko izhajajo iz lastne notranje motivacije, čistega veselja do učenja, želje po spoznavanju novega. Lahko so pa motivi zunanji, neka zunanja nujnost nas ponovno vrne v izobraževanje. Ti zunanji dejavniki so delodajalci, družinski člani, različne skupnosti, v katerih živimo in ustvarjamo, saj vsi pričakujejo od nas znanje, usposobljenost in potrebne osebnostne lastnosti (Možina, 2003).

Učenje in izobraževanje se pojavlja kot družbena dejavnost in kot posameznikova aktivnost. Pri tem je pomembno, da si posameznik pridobiva znanje, spretnosti in navade na podlagi lastnega prepričanja, želja in interesov, da ima uresničevanje njegovih učnih ciljev zanj poseben pomen, saj si tako z lastno zavestjo oblikuje take učne navade in pristope, ki so v skladu z njegovimi osebnostnimi nagnjenji in mu omogočajo stalno učenje in izobraževanje (Perme, 1996).

Razvoj zdravstvene nege in potreba po izobraževanju

Permanentno izobraževanje ima poseben pomen v zdravstveni negi, torej v stroki, ki se izredno hitro

razvija, ki težko pridobiva na veljavi, ki težko pridobiva samostojnost in avtonomnost. Z izobraževanjem, z znanjem predstavnikov stroke je vse zgoraj našteto lažje preseči.

Če pogledamo razvoj na našem področju že samo skozi oči ene generacije lahko vidimo ogromne spremembe. V šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja smo v Sloveniji govorili o negi bolnika, delili smo jo na osnovno in specialno.

Potem se je začel hiter razvoj in korenite spremembe v teoriji in praksi zdravstvene nege. Za začetnico tega lahko smatramo Stano Kavalič. Bila je med prvimi pri nas, ki je govorila o raziskovanju v zdravstveni negi. Izhajala je iz pomena raziskovanja in postavila praktični pomen, ki ga imajo znanstvene raziskave »za kakovostno izboljšanje bolniške nege, za bolnišnice in šole«. Za šole je pomembno zato, ker bodo le tako lahko vzgajale bodoče medicinske sestre v samostojne in na delovnem mestu kompetentne delavke, sposobne kritične presoje in ustvarjalnega mišljenja in našle poti za uspešno aplikacijo znanstvenih odkritij v vsakodnevno prakso (Mihelič Zajec, 1999).

V razvoju smo prišli na sodobno zdravstveno nego, katero Hajdinjakova (1999) opredeljuje skozi elemente:

- Filozofija stroke
- **Izobraževanje in strokovno izpopolnjevanje v stroki**
- Procesni metodološki pristop
- Teoretični modeli zdravstvene nege
- Negovalne diagnoze
- Negovalni standardi

- Negovalna dokumentacija
- Organizacija, vodenje, kadrovanje
- Strokovna terminologija
- Strokovna komunikacija
- Raziskovanje
- Zakonodaja

Ob pogledu in razmišljanju o tem spisku je jasno, da brez znanja in stalnega učenja ni možno delovati. Razviti je potrebno lastno filozofijo stroke, ki mora nastati v lastnem sociokulturnem okolju in je ni niti možno in niti dopustno prenesti iz drugih okolij. Vsekakor je znanje predpogoj za razvoj zdravstvene nege. To znanje dobijo in osvojijo dijaki in študenti strokovnih šol, kar pa ne zadošča. Zaposleni v zdravstveni negi morajo to znanje dobiti v raznih oblikah formalnega in neformalnega izobraževanja. Na ta način lahko pričakujemo, da praksa sledi teoriji, da se medsebojno bogatita in vzporedno razvijata.

Avtorica Ule (2003) govori razvoju zdravstvenega sistema v pogojih globalizacije in se sprašuje, kaj je z zdravstveno nego. Pravi, da so k zanimanju za profesijo zdravstvene nege in položaj medicinskih sester veliko prispevale ženske študije v drugi polovici 20. stoletja. Pokazale so, da medicinske sestre oziroma zdravstvena nega drugače predstavljajo etične dileme v zdravstvu in da se drugače odzivajo nanje. Zdravstvena nega je osrediščena okrog »etike skrbi«, kar predstavlja alternativno prevladujočemu medicinskemu tehničnemu odnosu do bolnikov. Avtorica smatra, da bo zdravstvena nega igrala pomembno vlogo v varovanju in izboljševanju zdravja, toda le ob pogoju, da bo presegla tradicionalno »obzdravniško« vlogo in dejavno posegla v prostor in trg zdravstvenih uslug. To prinaša številne neznanke, od bolj enakopravnih odnosov med zdravniki in medicinskimi sestrami, spremenjene samopodobe medicinske sestre, partnerskih odnosov z bolniki. Za vse to pa je potrebno stalno dodatno izobraževanje, nova in nova znanja, spretnosti in stališča z zelo različnih interdisciplinarnih področij.

Potrebe sodobnega človeka po znanju

Ker medicinske sestre živijo v širšem družbenem prostoru, moramo tudi njihovo izobraževanje obravnavati v kontekstu tega. Sodobni človek se mora nenehno izobraževati, predvsem zato, da lahko obstaja in preživi, postaja nekaj, kar še ni bil, in odkriva nove razsežnosti svoje osebnosti, da pripada nekemu oziroma izoblikuje svojo osebno identifikacijo. Sam mora odkriti, kdo je, kaj v življenju hoče in kakšne cilje ima (Kidd, 1981, cit. po Krajnc, 1996).

Z izobraževanjem se v življenju srečujemo na vsakem koraku, na primer v službi, v zdravstvenem domu, v knjižnici, muzeju, lekarni, športnem igrišču, skratka povsod. Temu se ni mogoče izogniti. Povsod, kjer se ljudje zbirajo, se v neformalnih oblikah prenaša tudi znanje. Pred tem se izolira samo tisti posameznik, ki se umakne v pasivnost in samoto.

Vseživljenjsko izobraževanje, vzgoja in osebni razvoj naj bi zvišali stopnjo, na kateri neka oseba lahko deluje v razmerju do svojega okolja. Iz bolj preprostih oblik življenja in reševanja problemov človek z vzgojo napreduje k bolj kompleksnim zahtevnejšim rešitvam. Pričakovane osebne spremembe pri sodobnem učencem se človeku so po Knowlesu naslednje:

Tab. 1. Osebnostne spremembe po Knowlesu.

OD	K
odvisnosti	samostojnosti
pasivnosti	aktivnosti
subjektivnosti	objektivnosti
neznanja	razgledanosti, poučenosti
nerazvitih sposobnosti	razvitim sposobnostim
majhne odgovornosti	velikim odgovornostim
ozkih, nerazvitih interesov	številnim, razvitim interesom
egocentričnosti	sociabilnosti
zavračanja sebe	sprejetju sebe
neoblikovane osebne identitete	jasni samoidentifikaciji
osredotočenosti na posameznosti	principom in iskanju splošnega
površnih skrbi, malenkosti	bolj globalni skrbi
posnemanja	originalnosti
izrazite potrebe po varnosti	toleriranju dvumnosti
impulzivnosti vedenja	razumskemu ravnanju

(Knowles, 1971, cit. po Krajnc, 1996).

Samo šolanje ne zadovoljuje več potreb po znanju, zato je potrebno usmeriti pozornost na izobraževanje odraslih. Bevc (cit. po Krajnc, 1996) ugotavlja, da se zaposleni v Sloveniji izobražujejo 10-krat manj ur letno kot se izobražujejo v najbolj razvitih deželah Evrope. V družbi informatike večina del zahteva višjo in visoko izobrazbo. To, kar je bila za 19. stoletje osnovna šola je za 21. stoletje višja ali visoka.

S pojavom permanentnega izobraževanja se izobraževanje prepleta z vsemi drugimi aktivnostmi in postane način življenja. Šole so še zmeraj namenjene poklicnemu izobraževanju, izobraževanje odraslih pa je namenjeno še za druge življenjske vloge.

Ana Krajnc (1996) izpostavi sledeče sodobne vzgojne paradigme:

- Vse življenje trajajoče izobraževanje kot kontinuiran proces.
- Neformalno, spontano pridobivanje novega znanja.
- Oblikovanje osebnosti, individualno profiliranje in identifikacija.
- Čedalje večja zasebnost izobraževanja.
- Nevidni vzgojitelji in učitelji, viri znanja postanejo s sodobno tehnologijo razne svetovalne mreže.
- Znanje izgubi lastnika in ni več povezano s politično močjo, pravico do znanja ima vsak človek in tudi dostop do njega.

Šolanje poteka v šolah in zunaj njih: institucionalno šolanje izgublja monopol nad izobraževanjem. Prav nekatere najbolj kakovostne oblike izobraževanja se

odvijajo zunaj rednega šolanja. Vzgoja in izobraževanje sta vedno bolj v funkciji krepitve samopodobe posameznika, dela na sebi in samoaktualizacije in ne več v funkciji nadziranja in discipliniranja posameznika. Izobraževanje odraslih se v sodobni družbi kaže kot nujna sestavina življenja. Ne smemo ga obravnavati kot način zapolnjevanja izobrazbenih manjkov posameznikov, ki so nastali v mladosti, temveč kot normalno sestavino življenja, ko posameznik le nadaljuje učenje in dopolnjuje že doseženo znanje. Odrasli se ne smejo izključiti iz izobraževalnih tokov, če ne želijo ostati zunaj osrednjih družbenih procesov in pristajati na družbenem obrobju. Odrasle sili v izobraževanje tudi podaljševanje delovne dobe (Možina, 2003).

V skladu s konceptom vseživljenjskega učenja je smotrno opredeljevati izobraževanje po tem, v kateri fazi izobraževalne kontinuitete je posameznik glede na kontinuiteto življenja. To je lahko :

- Začetno izobraževanje, ki traja od vstopa v šolo do izstopa iz šolanja na katerikoli stopnji po končani šolski obveznosti, ko posameznik opusti izobraževanje kot temeljno življenjsko funkcijo, ki jo opravlja s polnim delovnim časom, da bi prevzel kakšno drugo življenjsko vlogo. To je izobraževanje otrok in mladine, ki je namenjeno za pridobitev splošne in poklicne izobrazbe, razvoj osebnosti ter priprave na življenje in delo.
- Nadaljevalno izobraževanje, ki se začne tedaj, ko se posameznik po prekinitvi začetnega izobraževanja ali po začetnem izobraževanju ponovno vključi v izobraževanje na kakršen koli način. Mišljeno je namerno in organizirano izobraževanje, za doseganje višjih stopenj izobrazbe, pa tudi vse vrste usposabljanja in spopolnjevanja znanja za življenje in delo in tudi za nadaljnje razvijanje človekove osebnosti (Jelenc, 1994).

Možina (2003, cit po Titmus, 1989) navaja štiri kategorije namenov ali ciljev, ki zajemajo izobraževanje odraslih po svetu in v katerih lahko prepoznamo tudi sodobne družbene spremembe:

- Zapolnjevanje izobrazbenih primanjkljajev posameznikov (second chance education), ki ponuja odraslim temeljno znanje, ki si ga niso uspeli pridobiti v začetnem izobraževanju.
- Izobraževanje za različne družbene vloge, pomeni učenje za opravljanje različnih družbenih funkcij zunaj zaposlitve in zajema izobraževanje za aktivno sodelovanje v družbeni skupnosti (aktivni državljan, član asociacij) in izobraževanje za osebne vloge (na primer starš, zakonec, upokojenec, *skrbnik lastnega zdravja*).
- *Poklicno izobraževanje in usposabljanje vključuje izobraževanje in usposabljanje, namenjeno pridobivanju spretnosti in znanj, ki jih zahteva svet dela.*

- Izobraževanje za osebni razvoj je namenjeno razvoju posameznika ne glede na njegove družbene in ekonomske funkcije in vključuje vsako izobraževanje, ki ne sodi v druge kategorije.

Pridobivanje poklicnih in strokovnih znanj ter spopolnjevanje

Naglim spremembam v svetu je potrebno prilagoditi izobraževanje odraslih. V zadnjem obdobju narašča zaskrbljenost zaradi negotovosti zaposlovanja in čedalje večje brezposelnosti. Pravica do dela, priložnost za zaposlitev in odgovornost prispevati v vseh življenjskih obdobjih k razvoju in blaginji posameznikov, ciljnih skupin odraslih in širše družbe (Confitea, 1998).

Pri tem gre tako za formalno kot neformalno izobraževanje odraslih na poklicnem področju. Med formalno izobraževanje prištevamo:

- Formalno izobraževanje za pridobitev poklicne in strokovne izobrazbe, ki se lahko konča na različnih stopnjah (srednja, visoka, univerzitetna) in podeli javno priznano spričevalo.
- Specializacije z javno veljavno potrditvijo posebne usposobljenosti.
- Drugo izobraževanje in usposabljanje za poklicno delo ali poklic, ki se potrjuje s certifikatom o usposobljenosti za opravljanje poklica in dela.

Med neformalno izobraževanje za poklic in poklicno delo pa lahko štejemo:

- *Uvajanje in privajanje* na delo ali drugo usposabljanje za opravljanje delovnih ali poklicnih nalog ali funkcij. Te izobraževalne aktivnosti navadno označujemo z izrazom »usposabljanje«. S tem označujemo procese postopnega razvijanja ravnanja, znanja in spretnosti, s katerimi se predvsem pridobiva praktično znanje in spretnosti za opravljanje poklicnega dela, poklica ali delovnega procesa.
- *Spopolnjevanje* pa pomeni da se osvojeno znanje, torej poprejšnja formalna izobrazba ali tudi drugače pridobljeno znanje, spretnosti in stališča, ki jih potrebujemo za poklic ali poklicno delo spopolnjuje, razširja, pogloblja, posodablja, prilagaja, dopolnjuje, osvežuje itn. (Možina, 2003).

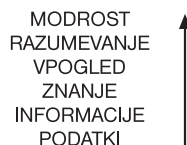
Skupna značilnost vseh vrst neformalnega izobraževanja za poklic ali poklicno delo je, da njegov temeljni namen ni pridobitev javno priznane (verificirane) stopnje poklicne ali strokovne izobrazbe, čeravno ima vsako izobraževanje za poklic ali poklicno delo neko stopnjo funkcionalnosti – namenjeno je izboljšanju usposobljenosti za poklicno delo in poklic (Jelenc, 1994). *Prav tovrstno izobraževanje, tudi na področju zdravstvene nege v zadnjih letih predstavlja najširšo obliko vključevanja odraslih v izobraževanje.*

Marentič Požarnik (1989) razmišlja o stalnem strokovnem izpopolnjevanju učiteljev v luči nujnosti ali razkošja. K temu lahko potegnemo vzporednico na področju zdravstvene nege. Z možnostjo stalnega strokovnega izpopolnjevanja, napredovanja in rasti dobijo medicinske sestre možnost za boljše delo, za boljše delovne razmere, boljši položaj in vrednotenje poklica. V zadnjih letih smo prešli od frontalnih predavanj v vse bolj aktivne oblike na seminarjih, ko se udeleženci aktivno vključujejo s svojimi izkušnjami in tako aktivno prispevajo k višji kakovosti in večjemu znanju.

Pri pripravi programov izobraževanja medicinskih sester je potrebno upoštevati zbrane podatke o potrebah, pa tudi želje članov Zbornice. Med omejitvenimi dejavniki organizacije izobraževanja je na eni strani denar in na drugi izvajalci. Za nekatera področja imamo morda premalo visoko usposobljenih kadrov, ti so pogosto preveč obremenjeni. V zdravstveni negi se stvari zelo spreminjajo. Še pred nekaj leti si nismo predstavljali, da bomo imeli toliko medicinskih sester z univerzitetno izobrazbo, magistrstov in doktorjev znanosti, ki delajo tudi v praksi zdravstvene nege. Ti kadri so danes nosilci raziskovanja in s tem napredka in razvoja zdravstvene nege.

Poleg »čiste stroke« je izjemno pomembno izobraževanje tudi za osebno rast, kar pa ima povratni vpliv na stroko, na primer izobraževanje na področju psiholoških tem, socioloških, pedagoških, posebej komunikaciji in drugo.

Kaj pridobimo z vseživljenjskim izobraževanjem? V svojem razumevanju in ravnanju prehajamo od informiranja do modrosti – po avtorjih Longworth in Davies (1994), ki govorita o lestvici na kateri se napreduje od podatkov, informiranja do modrosti:

Organizacije za izobraževanje odraslih

Nosilke izobraževanja mladine so praviloma organizacije, ki jim je izobraževanje osrednja naloga (različne šole). V izobraževanju odraslih pa se poleg teh organizacij pojavljajo tudi številne druge.

Klemenčič (1995) analizira mrežo izobraževanja odraslih v Sloveniji in navaja različne vrste izobraževanja odraslih:

- Ljudske univerze, ki organizirajo zelo raznoliko izobraževanje, zelo formalno poklicno na različnih stopnjah, kompenzatorno, jezikovno.
- Izobraževalni centri v podjetjih, ki se ukvarjajo s strokovnim izobraževanjem in izpopolnjevanjem za podjetja ali skupine podjetij za katera so nastali. Praviloma ne izvajajo splošnega izobraževanja.

- Srednje ter višje in visoke šole, zlasti pa višje in visoke imajo praviloma programe za odrasle, vendar jih izvajajo učitelji kot dopolnilno dejavnost in je vprašljiva njihova andragoška usposobljenost.
- Centri, ki so se razvili v okviru Gospodarske zbornice Slovenije, namenjeni so zahtevnemu izobraževanju vodilnih kadrov.
- *Institucije, združenja, društva in organizacije, ki po svoji dejavnosti niso opredeljene kot izobraževalne organizacije, vendar to dejavnost izpeljujejo kot dopolnilni del svojega programa.*
Tu je velika raznovrstnost ponudbe, saj pokrivajo splošno in strokovno izobraževanje. To so na primer društvo ekonomistov, pravnikov, Planinska zveza Slovenije, Rdeči križ in za nas pomembno *Zbornica zdravstvene nege*, prek društev in sekcij z izjemno široko, bogato in razvejano ponudbo izobraževanj za profesionalni in osebni razvoj posameznikov.
- Zasebne organizacije, ki izvajajo večinoma jezikovne tečaje, tečaje računalništva in finančnega poslovanja.

Sklep

Na eni strani imamo silovit razvoj zdravstvene nege, na drugi strani zelo različne in pestre možnosti vseživljenjskega izobraževanja. Ob združitvi obojega in pravilni izbiri, lahko tudi medicinske sestre pridejo do stopnje znanja, kar nam bo dalo dobro samopodobo, možnost za kakovostno opravljanje poklica, večje zadovoljstvo, prispevalo k pridobivanju večje avtonomije stroke in skupaj s tem boljše družbeno vrednotenje poklica, ki si to nedvomno zasluži

Viri

1. Confintea. Hamburška deklaracija o izobraževanju odraslih. Akcijski načrt za prihodnost. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, 1998.
2. Hajdinjak A. Pomen teoretičnih modelov za sodobno zdravstveno nego. *Obzor Zdr N* 1999; 33: 137–40.
3. Jelenc Z. Nekatera teoretska izhodišča, temeljne opredelitve in razmejitve pri koncipiranju izobraževanja odraslih. V: *Snovanje in sistemsko urejanje izobraževanja odraslih*. Raziskovalno poročilo. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, 1994.
4. Klemenčič S. Mreža organizacij za izobraževanje odraslih. Ljubljana: Andragoški center Slovenije, 1995.
5. Krajnc A. Kakšno znanje potrebuje sodobni človek. *Andragoška spoznanja* 1996; 3: 5–10.
6. Longworth N, Davies K.W. Vseživljenjsko učenje; Koncept preživetja za 21. stoletje. Prva svetovna konferenca o vseživljenjskem učenju. Rim, Italija, 30.nov.–2. dec. 1994.
7. Marentič Požarnik B. Stalno strokovno izpopolnjevanje – nujnost ali razkošje. *Prosvetni delavec*; 10: 1989.
8. Mihelič Zajec A. Raziskovalna dejavnost v zdravstveni negi na Slovenskem – prispevek Stane Kavalič. *Obzor Zdr N* 1999; 33: 147–9.
9. Možina T. Kakovost v izobraževanju. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije, 2003.
10. Perme E. Odrasli se učimo drugače. *Andragoška spoznanja* 1996; 3: 13–5.
11. Ule M. Razvoj zdravstvenega sistema v pogojih globalizacije: in kaj je z zdravstveno nego. *Obzor Zdr N* 2003; 37: 243–9